

навчання в ході проходження диригентської практики, що сприяє придбанню молодими виконавцями навичок спільної гри, виробленню умінь здійснення організаторських і управлінських функцій. Створення в навчальному процесі середовища колективного виконавської творчості, занурення студентів у різні сфери роботи творчого колективу (репетиція, концерт) дозволяють удосконалювати їх професійні знання та вміння, розвивати комунікативні здібності, навички міжособистісної взаємодії.

Не виключенням є й диригентська практика, яка є органічною частиною загальнопедагогічної підготовки фахівців. Вона сприяє закріпленню й перевірці теоретичних знань, освоєння методів навчання, адаптації до реальних умов роботи в установах культури.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Проблема диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі потребує значної активізації наукових досягнень, удосконалення навчального процесу.

Оволодіння педагогічною діяльністю та формування готовності до неї можливо лише у випадку взаємодії теоретичної і практичної підготовки майбутнього вчителя, а також у процесі безпосереднього спілкування з учнями та реального вирішення педагогічних проблем і завдань.

Подальші дослідження спрямовані на вивчення інших проблем готовності студентів університету до педагогічної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: БГУ, 1976. – 176 с.
2. Линенко А. Ф. Теория і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: автореф. дис. доктора пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. Ф. Линенко. – К.; 1996. – 44 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті // Освіта України. – 2002. – № 33.

4. Пряхников Н. С. Психология труда и человеческого достоинства / Н. С. Пряхников, Е. Ю. Пряхникова. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 480 с.

5. Юцевич Ю. Музыка. Словник-довідник // Ю. Юцевич. – Тернопіль: [навч. книга]. – Богдан; 2003. – 352 с.

BIBLIOGRAFIYA

1. D'yachenko M. Y. Psy'xology'chesky'e problemy gotovnosti k deyatel'nosti / M.Y'.D'yachenko, L.A.Kandybovy'ch. – My'nsk: BGU, 1976. – 176 s.

2. Lynenko A. F. Teoriya i prakty'ka formuvannya gotovnosti studentiv pedagogichnyx vuziv do profesijnoyi diyal'nosti: avtoref. dy's. doktora ped. nauk: 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesijnoyi osvity'» / A. F. Lynenko. – K.; 1996. – 44 s.

3. Nacional'na doktry'na rozvy'tku osvity' Ukrainy' v XXI stolitti // Osvita Ukrainy'. – 2002. – № 33.

4. Pryazhny'kov N. S. Psy'xology'ya truda y' chelovecheskogo dostoy'nstva / N. S. Pryazhny'kov, E.Yu. Pryazhny'kova. – M.: Y'zdatel'sky'j centr «Akademy'ya», 2003. – 480 s.

5. Yucevy'ch Yu. Muzy'ka. Slovny'k-dovidny'k // Yu.Yucevy'ch. – Ternopil': [navich. kny'ga]. – Bogdan; 2003. – 352 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФУРДАК Тетяна Дмитрівна – старший викладач кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: актуальні проблеми мистецької освіти, формування диригентсько-хорової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FURDAK Tetiana Dmytrivna – Senior Lecturer of the Department of Methodology of Musical Education, Singing and Choral Conducting, Krivyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: actual problems of arts education, formation of conducting and choral competence of future musical art teachers.

УДК 371.32:54] :504

БЕРЕЖОК ВЛАДИСЛАВА ЮРІЇВНА – аспірантка кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя e-mail: Vladochka1992@mail.ru

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА У ПРОГРАМІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ХІМІЇ ДЛЯ УЧНІВ 9–11 КЛАСІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Екологічна

свідомість людини формується протягом всього життя, на всіх ступенях освіти.

Важливу роль у формуванні її в учнів відіграє загальноосвітня школа. Велике різноманіття навчальних дисциплін створює основу для ефективного впровадження екологічної освіти та досягнення запланованих результатів. Саме такий навчальний предмет як хімія відіграє одну з головних ролей у впровадженні екологічної освіти в загальноосвітній школі.

Згідно з програмою шкільного курсу хімії для 9–11 класів (рівень стандарту), одним із завдань вивчення хімії визначено забезпечення екологічного стилю мислення і поведінки молодого покоління. Це завдання передбачає: формування наукового світогляду, екологічної культури учня, навичок безпечного поводження з речовинами в побуті та на виробництві [2].

Хімічна наука знаходить широке використання у розв'язанні ряду важливих екологічних проблем таких, як вивчення різних типів забруднення довкілля та методів боротьби з ними, раціональне використання природних ресурсів та оптимізація взаємин між природою та людиною [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Екологія є одним із джерел оновлення змісту сучасної хімічної освіти, проте його насичення екологічними знаннями не розв'язує всіх завдань формування екологічної культури людини [1]. Дослідження теоретичних і практичних аспектів екологізації хімічної освіти, яку старший науковий співробітник лабораторії хімічної та біологічної освіти інституту педагогіки НПП України Вороненко Т. І. розуміє як процес обов'язкового неухильного і послідовного впровадження такого змісту хімії, який дозволив би сформулювати розуміння взаємозв'язків і явищ у природі і таким чином сприяти виробленню екологічного мислення, екологічної свідомості та екологічної поведінки, проводили Н. М. Буринська, Л. П. Величко, І. М. Костицька, П. В. Самойленко, А. М. Ясинська та ін. Зокрема, показано, що в сучасній хімічній освіті має посилюватися також культурологічне спрямування на охорону природи і здоров'я людини.

Мета статті. Виокремити екологічну складову у програмі шкільного курсу хімії для учнів старшої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз змісту курсу хімії 9–11 класів вказує на посилення дедуктивного підходу і практичного спрямування навчального матеріалу. Крім традиційних питань, що стосуються хімічних елементів, речовин і реакцій, належна увага приділяється висвітленню наукового пізнання в хімії, ролі теоретичних і експериментальних досліджень. Матеріал має чітко виражене екологічне спрямування. Екологічна складову у програмі

представлена біосферними колообігами Оксигену, Нітрогену, вуглекислого газу, води та такими наслідками впливу діяльності людини на середовище, як парниковий ефект, кислотні дощі, використання органічних речовин у побуті тощо [4].

Загалом, програма передбачає не лише ознайомлення учнів з хімічними проблемами довкілля, а й посилює увагу до явищ, які викликають серйозне занепокоєння за стан навколишнього середовища.

Екологічні питання, які розглядаються у темах, що вивчаються у курсі хімії в 9–11 класах можна подати у таблиці 1 [4; 5].

Таблиця 1. Екологічні питання у курсі хімії в 9–11 класах

Клас	Тема	Екологічні питання
9	Тема 3. Найважливіші органічні сполуки. Природні й синтетичні органічні сполуки. Значення продуктів органічної хімії.	Застосування органічних речовин їхніми властивостями, роль органічних сполук у живому організмі; вплив продуктів синтетичної хімії на навколишнє середовище при їх неправильному використанні; значення органічних речовин у сільському господарстві, побуті; правила безпечного поводження з продуктами органічної хімії.
	Тема 4. Узагальнення знань з хімії. Роль хімічних знань у пізнанні природи. Значення хімічних процесів у природі.	Застосування хімічних сполук у різних галузях та у повсякденному житті; хімічна суть і значення процесів горіння, дихання, фотосинтезу; вплив хімічних сполук на довкілля; роль хімічних знань у пізнанні природи.
10	Тема 1. Неметалічні елементи та їхні сполуки. Проблема вмісту нітратів у харчових продуктах. Загальні відомості про мінеральні добрива. Раціональне використання добрив та проблеми охорони природи від забруднення продуктами та відходами хімічних виробництв. Колообіг Оксигену, Нітрогену, Карбону в природі.	Характеристика мінеральних добрив; колообіг та біологічне значення Оксигену, Карбону, Нітрогену; суть парникового ефекту, адсорпції, алотропії; причини кислотних дощів; роль азотних і фосфатних добрив як джерела мінерального живлення рослин; значення виробництва та раціонального використання добрив для розв'язування продовольчої проблеми; вплив сполук Карбону, Сульфору та Нітрогену на навколишнє середовище; роль озонного шару в атмосфері; важливість охорони довкілля від забруднення продуктами та відходами хімічних виробництв.
	Тема 2. Металічні елементи та їхні сполуки. Корозія металів, захист від корозії. Поняття про твердість води (постійну, тимчасову) і методи її усунення (зменшення). Охорона навколишнього середовища під час виробництва і використання металів.	Причини твердості води та способи її усунення; необхідність запобігання корозії металів; охорона середовища у металургійному виробництві; біологічна роль металічних елементів, у тому числі радіоактивних – Стронцію та Цезію.
11	Тема 1. Органічні сполуки. Органічні речовини в живій природі. Природні джерела органічних речовин. Природний і створений нафтовий газ, їх склад, використання. Основні види палива та їх значення в енергетиці країни. Охорона навколишнього середовища від забруднень під час переробки вуглеводневої сировини та використанні продуктів її переробки. Органічні сполуки в побуті. Поняття про побутові хімікати. Загальні правила поводження з побутовими хімікатами. Мило, його склад, мийна дія. Синтетичні мийні засоби. Органічні розчинники, їх застосування. Попередження забруднення довкілля при використанні органічних речовин у побуті.	Розв'язування сировинної проблеми людства; значення рівнів організації органічних речовин у живій природі; біологічна роль органічних сполук; значення органічної хімії у створенні нових матеріалів, охороні здоров'я, побуті; вплив продуктів переробки вуглеводневої сировини, продуктів побутової хімії на навколишнє середовище.

Серед засобів, які розширюють екологічний світогляд учнів, досить важливими також є об'єкти екскурсій. Ними можуть бути: водоочисна станція; підприємства з виробництва пластмас та скла, гідрування жирів, цукровий завод; завод із виробництва мінеральних добрив; магазин (склад) мінеральних добрив; підприємства з переробки кам'яного вугілля, природного газу, нафти, виробництва лікарських засобів, штучних і синтетичних волокон, мила, синтетичних мийних засобів, побутових хімікатів та ін.

Не можна стверджувати, що зараз у більшості загальноосвітніх шкіл дуже часто

проводять екскурсії такого характеру. Вчителі, за можливості, обмежуються екскурсіями лише в тій місцевості, в якій навчаються учні. За межі міста вивозять дітей рідше у зв'язку, більш за все, з великим навантаженням.

Зазначимо, що є класи хіміко-біологічного профілю, в яких передбачена хіміко-біологічна практика. Дієвість формування в учнів екологічної культури та особливого ціннісного ставлення до природи під час такої практики в навчальному процесі, перевірялася нами в ході екскурсії для учнів однієї із шкіл Сумської області.

Старшокласники були ознайомлені з різними хіміко-біологічними процесами; аспектами хімічного виробництва; добуванням, переробкою та утилізацією речовин різного типу (яким чином це завдає шкоди довкіллю).

Учні також побували в зоологічному музеї, де були ознайомлені з різними видами рідкісних тварин, птахів та з великою кількістю колекцій комах.

На агробіостанції школярі мали можливість, зокрема, дізнатись чимало інформації щодо регуляторів росту рослин, а також мали можливість побачити чимало різних гарних рослин.

Діти були вражені такою насиченою екскурсією, адже все це вони змогли побачити на власні очі, а також, самостійно провести в лабораторії деякі біохімічні досліді.

Отриманий результат (проведені обговорення, бесіди, анкетування тощо) засвідчив, що школярі, завдяки таким екскурсіям, зможуть змінити своє ставлення до природи та її об'єктів у кращий бік і закликають інших до цього.

Можна зробити висновок, що роль хімії, без сумніву, у вирішенні екологічних проблем є досить значною. Усвідомлення цього факту педагогами, що здійснюють екологічну освіту в загальноосвітніх школах є основною причиною створення екологізованих курсів вивчення хімії і закріплення їх на практиці. Такі курси складені з урахуванням всіх традиційних принципів: принцип відповідності навчальним вимогам, доступності, вікової відповідності, новизни, виховного впливу тощо. можна вважати показником ефективності екологічної освіти та виховання [3].

Не можна не відмітити й те, що факультативні заняття хіміко-екологічного спрямування також є резервною формою підготовки учнів до природоохоронної діяльності у дошкільній. Звісно, факультативні заняття з використанням дослідницького методу також сприятимуть формуванню в учнів екологічної культури, зростанню зацікавленості проблемами збереження довкілля; освоєнню сучасних

експериментальних методів хімії та розвитку дослідницьких умінь; забезпечать мотивацію навчання хімії та свідомий вибір профілю навчання у старшій школі [1].

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Підсумовуючи, можна сказати, що ми виокремили деякі теми у шкільному курсі хімії, які мають чітко виражене екологічне спрямування, а саме: вплив продуктів синтетичної хімії на навколишнє середовище за умови неправильного використання, вплив хімічних сполук на довкілля, парниковий ефект, причини кислотних дощів, роль азотних і фосфатних добрив як джерела мінерального живлення рослин, вплив сполук Карбону, Сульфору та Нітрогену на навколишнє середовище, роль озонового шару в атмосфері, охорона довкілля від забруднення продуктами та відходами хімічних виробництв, корозія металів, вплив продуктів переробки вуглеводневої сировини та продуктів побутової хімії на навколишнє середовище. Суттєве місце, серед усіх форм, займають об'єкти екскурсій. Завдяки їм розширюється екологічний світогляд, екологічна культура учнів. Проведена екскурсія екологічного спрямування для старшокласників та аналіз її результатів, засвідчили, що учні, в ході таких екскурсій зможуть змінити своє ставлення до природи та її об'єктів у кращий бік; братимуть участь у різних екологічних акціях, природоохоронних заходах і закликають всіх байдужих до природоохоронної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вороненко Т. І. Методичні засади реалізації екологічної складової курсу хімії на факультативних заняттях в основній школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Т. І. Вороненко; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ, 2010. – 20 с.
2. Вороненко Т. І. Реалізація екологічної складової курсу хімії / Т. І. Вороненко // «Біологія і хімія в сучасній школі». – 2013. – № 2. – С. 31–35.
3. Поп О. Ю. Екологічне виховання на уроках хімії в середніх школах Канади / О. Ю. Поп // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: [збірник наукових праць] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 33. – С. 112–116.
4. Програма з хімії для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/himia-st.pdf>.
5. Хімія. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (7–9 класи. Рівень стандарту). –

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/chemistry-7-9.pdf>

BIBLIOGRAFIYA

1. Voronenko T. I. Metodichni zasady realizacii ekologichnoi skladovoi kursu himii na fakul'tativnih zanyattiah v osnovnij shkoli: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / T. I. Voronenko; In-t pedagogiki NAPN Ukraïni. – Kiïv, 2010. – 20 s.

2. Voronenko T. I. Realizaciya ekologichnoi skladovoi kursu himii / T. I. Voronenko // «Biologiya i himiya v suchasnij shkoli». – 2013. – № 2. – S. 31–35.

3. Pop O. Yu. Ekologichne vihovannya na urokah himii v serednih shkolah Kanadi / O. Yu. Pop // Naukovij chasopis Nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova. Seriya 5: Pedagogichni nauki: realii ta perspektivi: [zbrnik naukovih prac] / M-vo osviti i nauki, molodi ta sportu Ukraïni, Nac. ped. un-t im. M. P. Dragomanova. – K.: Vid-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2012. – Vip. 33. – S. 112–116.

4. Programa z himii dlya 10–11 klasiv zagal'noosvitnih navchal'nih zakladiv. Riven' standartu. – [Elektronnij resurs] – Rezhim dostupu: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/himia-st.pdf>.

5. Himiya. Programa dlya zagal'noosvitnih navchal'nih zakladiv (7–9 klasi. Riven' standartu). – [Elektronnij resurs] – Rezhim dostupu: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/chemistry-7-9.pdf>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БЕРЕЖОК Владислава Юрївна – аспірантка кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Наукові інтереси: естетичне ставлення старшокласників до природи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BEREZHOK Vladyslava Yuriiivna – Postgraduate Student of the Department of Pedagogy, Nizhyn Mykola Gogol State University.

Circle of scientific interests: senior pupils' aesthetic attitude to the nature.

УДК : 378.011.3-051:784+001.895

ВАН ЧЕНЬ –

аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії ПНПУ ім. К.Д. Ушинського natkoehn@hotmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОГО АРТИСТИЗМУ МАГІСТРАНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Виконавський артистизм магістрантів – важливий компонент їх фахової підготовки, який свідчить про досягнення особистістю найвищого рівня майстерності, художньої зрілості у втіленні художньо-образного змісту творів.

Величезне значення виконавського артистизму, емоційності та виконавської експресії у творчості виконавця визнають усі відомі музиканти, авторитетні музичні критики, зазначаючи, що саме артистичність видатних митців, глибина особистісної інтерпретації ними творів, поряд із технічною майстерністю у втіленні своїх творчих намірів роблять музикантів улюбленими виконавцями мільйонів слухачів, дозволяють їм підкоряти останніх емоційністю й духовністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вокальне виконавство – один з найбільш демократичних видів музичного мистецтва, в основі якого лежить, на відміну від інструментальних форм музикування,

особистісно-комунікативний характер спілкування митця й публіки. Чисельна когорта вокалістів минулого й сьогодення належать до числа улюблених, визнаних у всьому світі своєю музичністю, артистизмом, співаків. Це, зокрема, О. Мишуга, С. Крушельницька, Ф. Шаляпін, А. Нежданова, Г. Вишневська, Д. Гнатюк, І. Козловський, С. Мірошніченко, Б. Руденко, М. Огреніч, І. Пономаренко та ін. У Китаї до таких «знакових» майстрів вокального мистецтва музичні критики відносять Аніту Муй, Хань Лей, Пен Ліюань, Ван Кунь, Лу Чжу та інших співаків, які підкоряли слухачів своїм виконавським артистизмом, беручи участь як у музично-драматичних спектаклях, так і у концертних виступах.

Натомість, у науково-методичній літературі питанням розвитку виконавського артистизму музиканта суттєва увага приділяється у сфері інструментального (А. Єршова, В. Комаров, Г. Нейгауз, Ю. Цагареллі) диригентського (Л. Бочкар'єв,